

Fotoopgaver

Arbejd sammen 2 +2. Medbring mobil med kamera og blyant.

1.	Find kilometerstenen, som står ved indgangen til Glud Museums parkeringsplads. Tag et billede af den yngste af jer, der skal stå bag stenen.	Hvilket kilometertal står der på stenen?
2.	Find Fiskerhuset. Tag et billede af den ældste, der skal stå ved ankeret.	Hvad hed den familie til efternavn, der boede i huset? Skriv svaret her:
3.	Find Jensgårds smedje. Tag et billede af den af jer, der har flest bogstaver i jeres fornavn. Du skal stå foran døren.	Hvornår blev smedjen bygget? Skriv svaret her:
4.	Gå hen til brønden ved Marthas hus. Den af jer, der har længst hår, skal fotografere brønden. Man skal kunne se Marthas hus i baggrunden.	Skriv her, hvornår huset er bygget.
5.	Gå hen til tærskeloens indgang. Den, der fylder år tættest på jul, skal tage billedet. Man skal tydeligt kunne se bygningens årstal.	Skriv her aldersforskellen på tærskeloen og den ældste af jer.
6.	Gå ind på gårdspladsen på Badensminde. Find mælkejungerne. Den, der først fylder år tager billedet.	Hvor mange mælkejunger er der?
7.	Find huset Hildesheim. Find her den indmurede sten, hvorpå der står en tekst. Tag et billede af teksten. Den, der snakker mest, skal tage billedet.	Hvornår er huset bygget?
8.	Find Rasmus Thomesøns hus. Find døren med et årstal skrevet over døren. Den, der har flest farver på tøjet, tager billedet.	Hvilket årstal? Skriv her:
9.	Find transformatorstårnet. Den, der bruger det største skonummer, tager billedet af den anden, der står foran døren ind til tårnet.	Hvornår blev tårnet bygget?
10.	Find Præsteenkeboligen eller historiens køkken, som den kaldes nu. Tag et billede af den højeste af jer, der står foran indgangsdøren.	Hvilken by kommer huset fra?

Fotoopgaver

Motivjagt

1.	Tag billeder af fire runde ting.
2.	Tag et billede i frøperspektiv.
3.	Tag et billede af noget småt, der ser stort ud.
4.	Tag billeder af fire blå ting.
5.	Tag et nærbillede af en sjov detalje.
6.	Tag et billede af det største og mindste du kan finde.
7.	Tag et billede af tre farver sammen.
8.	Tag et billede af det flotteste du kan se.

9.

Find ud af hvor dette billede er taget, og tag et foto mangel til.

10.

Find ud af hvor dette billede er taget, og tag et foto mangel til.

Tegneopgave

Vælg en genstand på museet.

Lav en tegning af denne.

Lav herefter en mundtlig præsentation af tegningen.

Hvad forestiller tegningen?

Hvad har genstanden været brugt til? Hvad kan den?

Hvor er den fra?

Hvem brugte den?

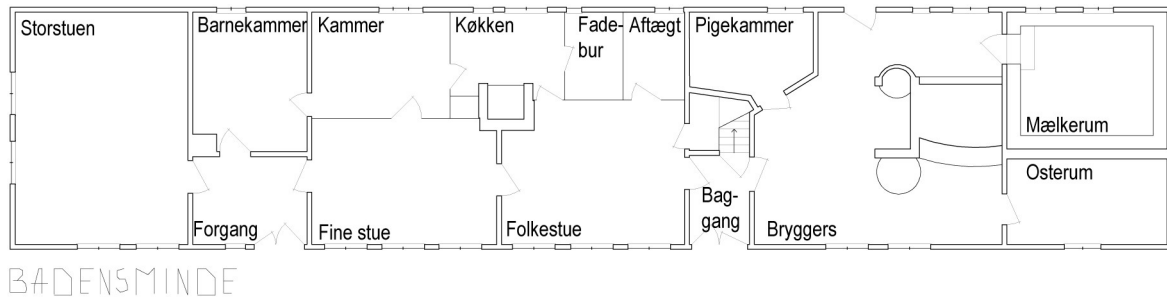
Hvad bruger vi i dag?

Badensminde

Dagligliv på landet

Se på grundplanen over Badensminde bygget i 1811.
Sammenlign med en moderne bolig.

1. Hvilken type rum mangler?
2. Hvad gjorde man så, når man manglede sådan et rum?
3. Hvad brugte man et bryggers til?
4. Hvad er et fadebur?
5. Hvad er en aftægt?
6. Hvorfor har man både en folkestue og en fin stue?
7. Hvilke møbler er der i de forskellige rum?
8. Hvorfor er der mælke- og osterum?
9. Hvordan er det med varmforsyningen?
10. Plantegningen af Badensminde er tegnet i målestoksforhold 1:200.
Tegn møbler ind i de forskellige rum i samme målestoksforhold.

Brev fra Amerika

”Badensminde” 1913-1914-1915

Jeg fik Plads paa ”Badensminde” i November 1913. Jeg var 14 Aar gammel. Min Løn var 100 kr. om Aaret, 110 kr. i 1914. Den første Verdenskrig brød ud i 1914, saa jeg rejste til Amerika i Marts 1915.

Mit Arbejde bestod af det huslige det meste af Aaret, mens Gulve paa Knæ blev vasket. Brændsel blev lagt i Komfur hver Aften, det samme i Kakkellovn om Morgenene. Hver to Uger blev den Store Ovn fyret op, hvor Brød blev bagt. En Dusin Hvede- og Grov Brød, til sidst Smaakager.

Vi fik Øl brygget hver Foraar, og en Krukke blev sat paa en Hylde inden for Døren i Stuen, som alle drak af om Sommeren. Ligeledes spiste vi alle Grød fra et stort Fad til Middag. Det var Hvidtøl, noget blev til gammelt Øl holdt i Tønder, som blev berusende.

Baden-Familien var venlige Folk, saa det daglige var behageligt. Jeg og Maren Baden malkede 10 Køer to gange om Dagen. Jeg passede Urtehaven, maatte i Marken naar Hø skulde vendes, naar Roer skulde tyndes og naar Høst af Hvede skulde køres med Hest og Vogn til Lade, saa var vi alle i Arbejde, fire Mænd, to Kvinder. Alle uden Undtagelse.

”Kat Hans” var ældre og ikke saa godt begavet som vi andre. Men han hjalp Drengene til at holde Hestestald og Kostald ren. En af Drengene var Aksel V., som senere blev Folketingsmand.

Jeg gik til Gymnastik to Gange om Ugen om Vinteren. Saa var der Opvisningsbal i Glud Forsamlingshus. Der var Bal paa Snaptun Færgegaard et par Gange om Aaret, ogsaa i Brunde Forsamlingshus. Saa kom de Unge paa flere Gaarde i Omegnen. Et par Gange om Aaret kom 2-3 Ridder og bød mig til Bal, det var spændende.

Og al den dejlige Frugt, vi nød fra Æbletræer, Blommetræer og Pæretræer. Grundlovsfest blev fejret i Dysbjerg Skov med Talere. Skoven hørte til ”Badensminde”.

Det er mine gode Minder.

Anne Marie Kenney

Født Thuesen 5/11-1899 i V. Bisholt
nu Californien (Eucino).

Læs "Brev fra Amerika" skrevet af Anne Marie Kenney

Svar derefter på følgende spørgsmål:

1. Hvornår fik Anne Marie plads på Badensminde?
2. Hvor meget fik hun i løn i 1914?
3. Hvornår rejste hun til Amerika?
4. Hvad skulle Anne Marie lave hver dag på Badensminde?
5. Hvor mange brød blev der bagt hver anden uge?
6. Hvor mange er et dusin?
7. Hvad spiste og drak de?
8. Hvor mange køer skulle malkes hver dag?
9. Hvad lavede Anne Marie i sin fritid om vinteren?
10. Hvad er et bal?
11. Mange af ordene i brevet er skrevet med stort begyndelsesbogstav – hvad har disse ord til fælles?
12. Hvornår og hvor er Anne Marie født?"
13. Hvor boede hun, da brevet blev skrevet?
14. Tror du, hun stadig lever ? (hvorfor/hvorfor ikke?)
15. Hun hed Thuesen til efternavn, da hun blev født – nu hedder hun Kenney – hvorfor mon det?

Til bords

Klokken 6: Davre

Klokken 9: Formiddags mellemmad

Klokken 12: Middagsmad/Unnen

Klokken 15: Kaffe og en klump kandissukker

Klokken 17: Eftermiddags mellemmad

Klokken 21: Nadveren

Davren bestod af rester af kold grød fra dagen før med varm mælk på. Herefter brød med smør, eller blodpølse, finker eller fedtemadder.

Formiddagsmellemmad og *eftermiddagsmellemmad* bestod af brød med ost eller kød på.

Middagsmad eller *Unnen* bestod af 2 varme retter, 1. ret var søbemad, såsom vælling eller grød, der dyppes i sur eller sød mælk eller øl, søbekål eller kødsuppe. 2. ret var en kødret, såsom kogt eller stegt flæsk eller fisk med sovs og kartofler eller brød til.

Nadveren bestod f.eks. af boghvedegrød kogt i mælk, om efteråret og vinteren kartofler dyppet i persillesovs.

- Hvorfor spiste man så meget?
- Hvad fik man at spise til de forskellige måltider?
- Hvor mange måltider spiser vi i dag?

Faste pladser

For 200 år siden sad faderen for bordenden. På bænken under vinduet sad karlen og drengene. Man havde faste pladser. På modsatte side stod moderen og pigerne. Man spiste af fælles fad. Hvis man spildte noget mad på gulvet, blev det samlet op og spist. Man smed ikke Guds gaver væk.

Man brugte ikke tallerkener. Kun hvis man spiste kogt flæsk. Kartofler dyppede man i en fælles skål med fedt fra stegepanden. Gryden, man kogte grød i, blev ikke vasket. Den skulle alligevel snart bruges igen. Skeerne blev heller ikke vasket af. Kun slikket af. Alle drak tyndt øl til maden.

Sammenlign med, hvordan aftensmåltidet er hjemme hos dig.

- Har I faste pladser?
- Hvordan med renligheden - altså opvasken?
- Hvad sker der med den mad, som ikke bliver spist?

Høflighed.

Der var forskel på land og by. Ved en finere familie i byen havde man sin egen tallerken at spise af samt kniv og gaffel. Egen tallerken og gaffel brugte man ikke på landet før midten af 1800-tallet. Måske var der dug på bordet. Børnene måtte ikke sige noget under måltidet. Faderen var den, der først måtte begynde at spise. Børnene lærte hurtigt at sige "nej tak", hvis de var i byen og blev budt anden gang. Efter måltidet skulle de sige "tak for mad". De skulle være høflige

- Hvad gør du, når du skal være høflig?
- Er det godt at være høflig, eller synes du, at det kan være lige meget?
- -Og hvorfor/hvorfor ikke?

Opdragelsen

Opdragelse for 200 år siden var strengere end den er i dag. Dengang blev børnene straffet hvis ikke de opførte sig ordentligt. "*...Så kom mor, hun havde et godt spanskrør, som lå ud over skabet, og hun havde et rigtigt godt håndslag. Så hjalp det en overgang, men længe varede det ikke, så var der en anden, der sladrede, den rækkede tunge, og den lugtede, og så drillede den, mor havde travlt, snart med spanskrøret, snart med et par på hovedet, eller ørerne blev trukket rigtigt eftertrykkeligt.*" Citat Ole Petersen født 1881

Børn havde stor respekt for faderen og var måske også lidt bange for ham. Nogle måtte få med kæppen, som stod i et hjørne, hvis man ikke gjorde, som man havde fået besked på.

- Hvad synes du om den form for opdragelse?
- Må forældre i dag slå deres børn?

Ud at tjene.

I 1808 var årslønnen 8 rigsdalere, 3 alen hør- og 6 alen blaarlærred, uld til et par strømper, nå ja og så føden.

1 alen = 62,77 cm

1 rigsdaler = 96 skilling. For 4 skilling kunne man købe et rugbrød.

Hvor meter stof fik man af hør- og blaarlærred?

Hvor mange rugbrød kunne man købe på et år?

Tøj

For 200 år siden havde man ikke så meget tøj. Det blev heller ikke vasket så tit, måske hver halve år. Engang imellem lagde man tøjet i den varme bageovn, når man havde bagt. Så blev lopperne slået ihjel. Hverdagstøjet lavede man selv, det tog lang tid, alt skulle syes enten af en selv eller af kvinderne i huset, man strikkede selv sine strømper. På markeder kunne man købe festtøj, tørklæder og silkebånd.

Her kan du se, hvad en pige, Maren Jensdatter, i starten af 1800-tallet havde af tøj:

Maren Jensdatter	Mit tøj
1 stråhat 1 natkappe (kyse) 4 forklæder 6 tørklæder 1 par handsker 1 par vanter 2 sjaler 1 trøje 2 snørreliv 2 skørter 2 kjoler 6 særke (underbeklædning) 2 stk overtøj 4 par strømper 2 sko	

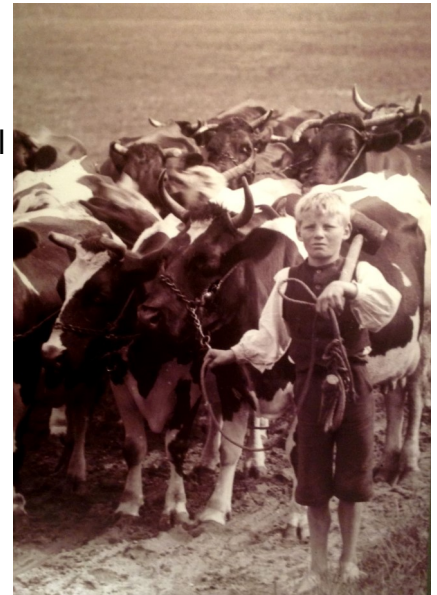
- Er der noget, der undrer dig, når du læser listen over Marens tøj?
- Er der noget tøj, hun har meget af?
- Er der noget tøj, der helt mangler?
- Lav en liste over dit eget tøj.

Leg og arbejde

I 1800-tallet boede de fleste på landet, og børnene skulle hjælpe til fra de var små. Mange børn blev sendt ud for at tjene på andre gårde fra de var 10 år, der fik de deres kost og logi, og måske nogle få kroner, uld eller træsko som løn.

En typisk arbejdsdag var 14-16 timer, drengene hjalp f.eks. til med dyrene og pigerne malkede eller hjalp til i køkkenet.

Her er en liste over, hvad de lavede. Skriv til højre i skemaet, hvad du laver på en almindelig dag, og hvilke pligter du har.

Pigerne	Drengene	Min dag
Skolegang 3 timer hver anden dag. Sortere uld Karte Strikke Passe mindre børn Passe ilden Vogte dyr Samle fjer, dun, kvas, brænde Hjælpe til i køkkenet Hjælpe med at høste hør og korn Lege	Skolegang 3 timer hver anden dag Sortere uld Karte Passe ild Vogte dyr Samle kvas og brænde Plukke bær Hjælpe med at høste korn samt tær- ske Lege	

- Hvilken forskel var der på pige-og drengearbejde?
- Er der stadig forskel på, hvilke pligter drenge og piger har?

Kvinde- og mandearbejde

Når børnene var små, øvede de sig i det arbejde, de senere skulle lave som voksne.

Hvad passer til kvinde- og til mandearbejde? Sæt k eller m:

- Pasning af mindre dyr
- Pløje
- Pasning af større dyr
- Fremstilling af tøj
- Madlavning
- Brygge øl
- Træfældning
- Havearbejde
- Pasning af børn
- Så og høste
- Slagtning af større dyr
- Tøjvask
- Skære tøv
- Reparere bygninger og redskaber
- Klippe får
- Stable tøv
- Spinde
- Rengøring
- Karte uld

Kærlighed, kærester og ægteskab

Kærlighedsgaver

For 200 år siden så de gaver, man gav til den man var forelsket i, lidt anderledes ud, end de gør i dag. Dengang gav man f.eks. et flot udskåret manglebræt. Det kunne bruges til at rulle tøj med. Manglebrættet kan sammenlignes med vores strygejern.

Det var en måde, hvorpå manden kunne vise, hvor dygtig han var til at arbejde med hænderne. Han prøvede at imponere den kvinde, han gerne ville giftes med, så hun kunne se, at han ville være god til at passe gården. Kvinderne strikkede uldstrømper til mændene. Uldstrømperne viste, hvor gode de var til at spinde uld og strikke.

Årsagerne til at man blev gift i bondesamfundet var oftest økonomiske og praktiske. "Et godt parti" sagde man tit om manden eller kvinden, for det var vigtigere, at manden ville være god til at passe gården og kvinden var god til at styre husholdningen, og at ægtefællen havde en gård, man kunne flytte ind på, end at der var kærlighed mellem dem.

Ægteskabet i bondesamfundet var et arbejdsfællesskab. Derfor var det vigtigt, at de hver især havde gode håndværksmæssige færdigheder, der var nyttige på gården.

Find et manglebræt i udstillingshallen på Glud Museum

- Hvad ville I sige til sådan en kærestegave?
- Hvilke kærestegaver får man i dag?

Maren ville for 200 år siden gerne giftes med Søren. Det satte hendes far sig imod. Derfor blev hun gift med Niels.

- Hvorfor bestemte forældrene, hvem den kommende ægtefælle skulle være?
- Synes du, at det var godt, at forældrene var med til at bestemme, hvem deres børn skulle giftes med? Hvorfor/Hvorfor ikke?

Jens Jensens erindringer

"Jeg er født den 24.02.1897 i Vester Ørum, Sindbjerg Sogn. Hjemmedøbt den 25.02 og fremstillet i kirken den 30.04.97. Min moder døde den 22.04.97, så jeg husker ingenting om hende—desværre—kun hvad andre mennesker har fortalt mig, og det er meget lidt.

På grund af min mors død kom jeg hjemmefra to måneder gammel, efter hvad mine slægtninge har fortalt mig, og da vi var syv søskende, har det ikke altid været lige let for min far. Jeg blev flyttet rundt blandt slægt og venner, syg var jeg vist også, og der var egentlig ingen, der regnede med, at jeg ville leve ret længe.

Det første, jeg husker fra min barndom var, at jeg kom hjem som seksårig, fordi jeg havde fået en stedmor med børn fra det tidligere ægteskab. Jeg havde det godt, og jeg følte mig tryk. Jeg begyndte først at savne min rigtige mor, da jeg blev voksen. Jeg kan næsten ikke være bekendt at skrive det, men jeg gik tit en aften som voksent menneske op på Sindbjerg Kirkegård og græd ved hendes grav.

Jeg begyndte at gå i skole, da jeg var 7 år—i Kragelund Privatskole. Jeg husker, hvor sjovt det var at komme i skole og lege med kammeraterne, og jeg har nok også været lærenem, for jeg kunne det, der krævedes. Men denne idyl varede ikke ved, allerede som tiårig kom jeg ud at tjene, og det var ikke altid lige rart.

Fra 1. august til jul 1907 var jeg hos Jens Madsen Therkelsen i Lindved, og det var unge og rare mennesker, der altid var gode ved mig, men jeg var jo ikke hjemme! Jeg husker, hvor bange jeg var, når jeg var alene hjemme og skulle have køerne ind. Sæt en af dem stak af og ikke blev fundet igen! Hjemmefra havde jeg fået at vide, at jeg skulle være lydig og gøre, hvad der blev sagt til en.—Men det gik nu aldrig helt galt. Jeg var heller ikke nogen stor kral, når jeg skulle hjem og besøge mine forældre om aftenen. Jeg skulle gå et stykke ad landevejen, og jeg var helt sikker på at møde skidtfolk på vejen, der ville tage mig med. Der var ikke andet at gøre end at løbe tværs over markerne, alt hvad remmer og tøj kunne holde—og jeg slap jo da også fra det med livet i behold.

Alting får en ende, og det blev julen 1907. Jeg fik mit tøj under armen og min løn i lommen—6 kroner, siger og skriver seks kroner—og jeg var stolt, da jeg kom hjem. Mine skolekammerater var ikke meget bevendt i mine øjne, for de havde jo ikke været ude og tjene.

Jeg var så hjemme til maj 1908, men så måtte jeg afsted igen. "Du kan komme op til Steffen Therkelsen," sagde min far, "for han vil så gerne snakke, og det vil du også." Der var jeg så fra maj 1908 til november 1909. Det var en rigtig ønskeplads, jeg havde det godt på alle måder. Han var dengang en ung mand med humør i, rigtig noget for mig. Hvor har jeg dog mange dejlige minder derfra, både fra Ingeborg og Steffen. Når en kalv fx var sluppet løs, sagde Steffen: "Rend, dræng, for a ka æ rend så stærk, a komme te å pust." Det kunne jeg godt forstå, for han var i mine øjne en gammel mand—33 år! Jeg tør nok sige, at vi blev venner for livet. Han blev 92 år. Hvor har han tit sagt til mig, når jeg besøgte ham: "Wa a nok ve dæ, da do wa ved wos, do wa kun en dræng dengong?" - Han var en stor kristelig personlighed og meget agtet i sognet. Han nød flere tillidshverv, sad bl.a. i sognerådet og menighedsrådet i mange år. Løn den første sommer: 25 kr., det andet år hele år: 35 kr.

I november 1909 rejste jeg til Øster Snede, hvor jeg fik plads hos Gregers Hansen, hvor jeg var i 2 år. Det var en stor omvæltning for en dreng på 12 år. Det var en gård med mange folk til hverdag: mand, kone, 5 børn, en gammel mand, 2 tjenestepiger, en karl og undertegnede, i alt 12 mennesker. Jeg havde det egentlig rigtig godt der, men der var meget mere at bestille, end jeg var vant til. Jeg skulle op og gøre rent ved køerne og grisene, før jeg skulle i

Vinteren 1909 gik jeg til præst i Øster Snede hos Pastor Dohn. Vi var 24 konfirmander, 10 drenge og 14 piger, ellers husker jeg ikke meget til selve dagen d. 11. april, men det var i hvert fald festligt. Festen i hjemmet blev der ikke gjort så meget ud af, fx fik vi ikke som nu vor dage gaver. Skærtorsdag var vi til alters, og det var med et bævrende sind, man gik til Herrens bord, som både præsten og læreren havde talt så meget med os om. Den vinter, jeg gik til præst, fik jeg et par lange bukser og et par snørrestøvler af min madmor. Støvlerne var blevet for små til hende, så dem måtte jeg få. Jeg syntes, de var pæne, og jeg var meget glad for dem.

Lønningen hos Gregers Hansen var det første år: 50 kr. og et halvt kilo uld, det sidste år: 75 kr. og et halvt kilo uld.

Den 1. november 1911 rejste jeg hjem og var hjemme i fire år. Jeg arbejdede en del hos andre i nabolaget, bl.a. var jeg hos min bror Peter to dage om ugen, men jeg må indrømme, at arbejdet på landet ikke interesserede mig særlig meget. Det var der ikke så meget at gøre ved, for man skulle jo adlyde sine forældre, og det var også godt nok. Den 1. november 1915 rejste jeg så ud igen og kom ned til Gregers Petersen Gl. Sole Mark med en årsløn på 200 kr. Jeg skulle være andekarl, og det var såmænd et godt sted at være, kosten var god, og vi havde det sjovt om aftenen. Men der skulle bestilles noget. Alt skulle være akkurat, næsten pertentligt, og det brød jeg mig ikke så meget om, og jeg blev der kun et år.

Den 1. november 1916 kom jeg ud på Gl. Sole Mølle hos Markus Markussen. Jeg skulle køre varer ud til kunderne tre gange om ugen og hente varer i Vejle tre-fire gange hver uge og derudover hjælpe til i møllen med forefaldende arbejde. Det blev til en årsløn på 375 kr. Det var lige noget for mig. I april 1917 blev møllen forpagtet ud til senere svoger Christen Jørgensen Krollerup, og jeg blev på møllen til d. 1. november 1918.

Fra november 1918 til marts 1919 var jeg hjemme hos mine forældre, men den 22. marts skulle jeg ind som soldat. Jeg var først på Villersgade Kaserne, dernæst i Sandholmlehen i Nordsjælland, og soldatertiden varede godt et halvt år, til den 8. oktober 1919. –Som soldat får man mange indtryk med hjem, både grinagtige og dumme, komiske, fjollede og grimme. Efter soldatertiden var jeg dels hjemme, dels arbejdede jeg igen hos bønderne. Jeg var hos Mathias Kristensen tre dage om ugen fra den 1. november 1919 til den 1. november 1920. Fra november 1920 til den 1. november 1921 var jeg hjemme igen, men kørte samtidig mælk til Kragelund Mejeri, og det var noget, der passede mig. De næste to år tjente jeg hos Kristen Kristensen Gl. Sole Østermark, et vældigt godt sted at være, hvor underholdning spillede en næsten lige så stor rolle som arbejdet.

Fra 1. november 1923 til d. 1. november 1924 var jeg bestyrer på Aagaard i Hedensted Sogn for Maren Mikkelsen, der var Enke. Det gik såmænd også meget godt, men jeg var for lidt landmand til at bestyre en gård, og det var en stor lettelse, da Maren giftede sig igen og jeg kunne rejse derfra.

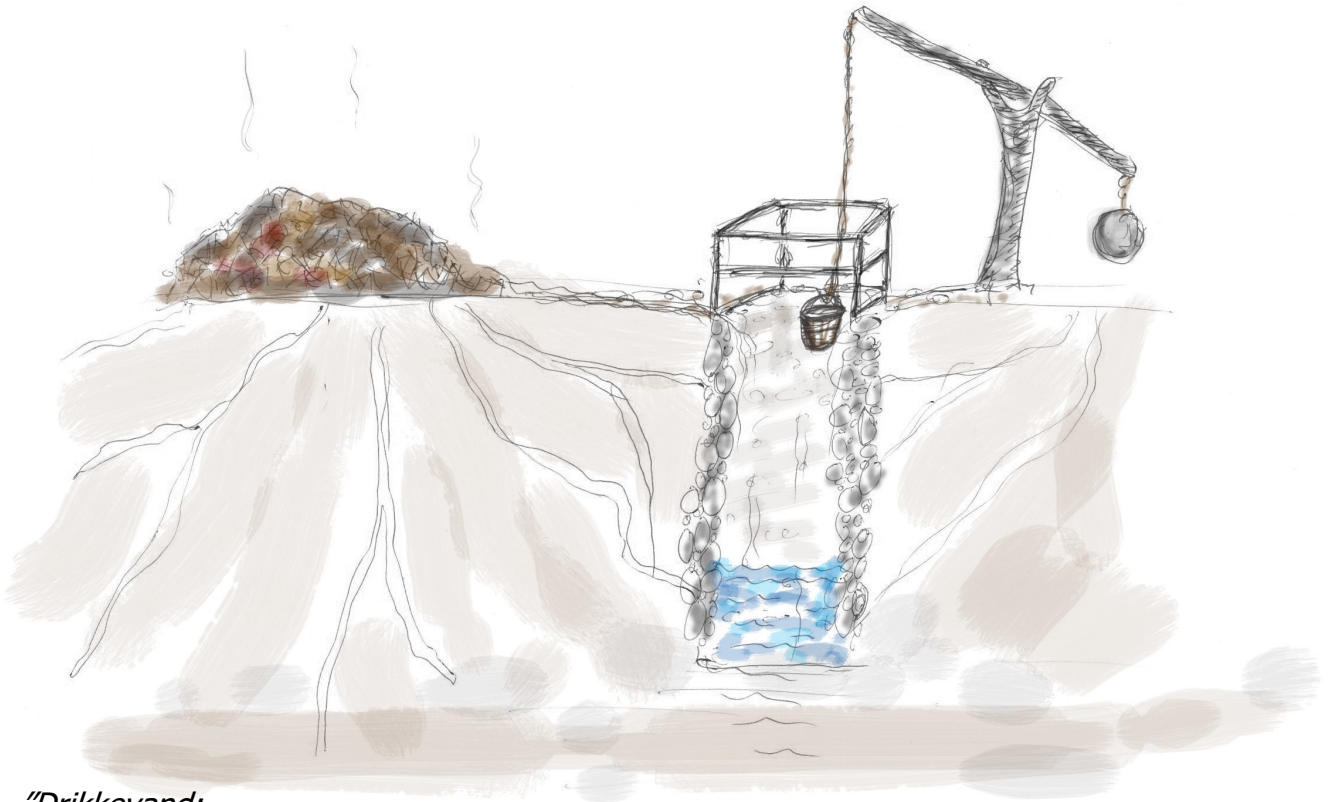
De næste to år var jeg forkarl hos Stefen Mikkelsen i Gl. Sole. Det var en større gård, hvor der ud over forkarlen var to karle, en fodermester og to eller tre piger. Det var en meget selvstændig plads, vi passede os selv. Stefen Mikkelsen var en god mand at arbejde for. Han var klog og kundskabsrig. Det var de to bedste år i mit ungdomsliv. Jeg lærte meget af Stefen Mikkelsen, jeg aldrig glemmer, ikke mindst pga. at han var en stor kristen personlighed. Den 1. november vendte jeg tilbage til Gl. Sole Mølle, hvor jeg nu skulle være møllersvend og desuden køre lastbil—jeg fik kørekort i oktober 1926—og det var noget andet en at trække bag efter ploven, noget jeg aldrig havde haft rigtig lyst til. Den 15. april 1928 købte jeg forretningen af Christen Jørgensen for 21.000 kr. Han og Marianne måtte blive boende i huset i tre måneder, og jeg fik kost og logi hos dem til 14. juli.

Den 26. juli blev jeg gift med Katrine Hansen, datter af H. P. Therkelsen Hansen og Mariane Solskov Mark, og vi blev viet i Øster Snede Kirke af pastor Eriksen.

Spørgsmål til "Nogle glimt af mit liv" skrevet af Jens Jensen (kaldet Jens Møller) i 1934

1. Hvornår er Jens Møller født?
2. Hvor gammel var han, da hans mor døde?
3. Han blev "hjemmedøbt" – hvad betyder det?
4. Som lille blev Jens Møller flyttet rundt blandt slægt og venner – hvor gammel var han, da han kom hjem til sin far igen?
5. Hvor gammel var Jens Møller, da han kom ud at tjene?
6. Hvad var Jens bange for, da han var ude at tjene?
7. Hvad skulle Jens lave, da han tjente hos Gregers Hansen og var 12 år gammel?
8. Hvor mange gaver fik Jens til sin konfirmation?
9. Hvor meget fik Jens i løn hos Gregers Hansen?
10. Kunne Jens Møller lide at arbejde med landbrug?
11. Hvor var Jens Møller soldat, og hvor længe?
12. Jens Møller blev møllersvend og skulle bl.a. køre lastbil – hvornår fik han kørekort?
13. På et tidspunkt i fortællingen taler Jens Møller med en "gammel" mand på 33 år, som han arbejdede for.
Manden taler jysk.
Prøv at skrive det, manden siger, om til almindelig dansk.

Hygiejne

"Drikkevand:

I Reglen tages Vandet af Murstens- eller Kampestensbesatte Brønde. Dog findes saadanne ikke altid ved Husene og da særligt ikke ved de jordløse. Man forskaffer sig da Vand enten fra nærliggende Vandløb eller fra Kildevæld, men vandet er da ikke sjældent forurenat ved Tilløb af Overfladevand. Brøndene ere enten tildækkede og forsyn. m. .. eller utildækkede og man hejser da Vandet op ved hjælp af Tridseapparat, Vippe eller simpelthen ved hjælp af en Stang. De ere i alm. Ikke godt muret, saa at Overfladevandet siver ned i dem og da de ofte ere i utilbørlig nærhed af Stald og Møddinger, sker det vel ikke sjældent, at der herfra tilflyder dem Forureninger. En temmelig alm. Mangel ved dem er vist, at de ikke ere dybe nok, saa at vandet dels ikke altid er koldt og friskt om sommeren og dels udtørring i den varme Tid hyppigt forekommer." Hornsyld lægedistrikts medicinalberetning 1887

På tegningen kan du se en brønd.

Snak om gårdspladsen.

Hvad er der på en gårdsplads?

Hvad er en mødding?

Hvad er en brønd?

Hvad der sker med det flydende fra møddingen, når det siver ned i jorden.

Hvorfor kunne man blive syg af at drikke vandet fra brøndene?

Hvad kunne man gøre for at vandet i brønden ikke skulle blive forurenat?

Hvad kan man gøre ved vandet så det ikke er farligt at drikke?

Hvad kunne man drikke i stedet for vand?

Vores vand

I dag henter vi mest drikkevand dybt nede i jorden eller fra kilder. Ude på landet er der dog stadig brønde eller borer, der kun giver vand til en eller to familier. Der findes ikke længere møddinger lige ved brønden, men mange steder har man i dag måttet lukke borer som gav drikkevand, fordi vandet er forurenet.

- Hvad er årsagen til denne forurening?

Vandforbrug

I 2017 brugte hver dansker i gennemsnit 104 liter vand om dagen.

Vask og rengøring	24 liter
Mad og drikke	7 liter
Bad og personlig hygiejne	50 liter
Toiletskyld	16 liter
Andet	7 liter
I alt	104 liter

For 200 år siden kunne man ikke bruge så meget vand, selv om man havde en brønd. Og mange gårde havde slet ikke en brønd. Så måtte man hente vand fra en å eller en sø.

- Hvor ville du skære ned på vandforbruget, hvis du kun måtte bruge for eksempel 50 liter vand om dagen?
- Er der noget i skemaet, som man slet ikke brugte vand til for 200 år siden?
- Hvad betød det mon, at man ikke brugte ret meget vand til det daglige forbrug?

Hvad skal vi gøre for at bevare Sundheden?

I Hjemmet:

1. Vi bør daglig vaske vort *Legeme*, navnlig *Ansigtet*, *Halsen* og *Brystet*!
2. Vi bør hyppig vaske *Hænderne* og holde *Væglene* korte og rene!
3. Vi bør hver *Morgen* og *Aften* rense vore *Tænder* med en stiv *Tandbørste*!
4. Vi bør kæmme *Haaret*, før vi gaar i *Skole*!
5. Vi bør hver *Dag* rense vore *Klæder* ved *Banken* og *Børsten*!
6. Vi bør hver *Morgen* rense vort *Fodtøj*!
7. Vi bør ikke læse og skrive i *Tusmørke*!

I Skolen:

8. Vi bør fjerne *Snauset* fra *Fodtøjet*, før vi gaar ind i *Skolen*!
9. Vi maa ikke kaste *Papir* og *Madlevninger* fra os inde i *Skolen* eller paa *Legepladsen*!
10. Vi bør bruge *Frokosttiden* til at spise *Frokost* i!
11. Vi bør i *Frikvartererne* være i livlig *Bevægelse*!
12. Vi bør holde os rette, naar vi gaar eller staar!
13. Vi bør holde *Overkroppen* ret, naar vi sidder!
14. Vi maa aldrig spytte paa *Gulvet*, men i *Spyttebakken*!
15. Vi skal holde *Haanden* for *Munden*, naar vi hoster!
16. Vi maa aldrig afraske *Tartlen* med *Spyt*!
17. Vi skal have megen *frisk Luft*; derfor bør *Vinduerne* om *Vinteren* aabnes i *Frikvartererne* og i den varme *Kaarstid* staa aabne hele *Tiden*!
18. Vi skal meddele *Lærerne*, naar der paa vor *Plads* er for varmt eller for koldt, naar vi ikke kan se eller høre godt fra den og naar vi føler os syge!

Kallundborg, i Juni 1904.

Skolekommissionen.

Sygdommen Corona har betydet en masse forandringer. Vi har hørt meget om hygiejne og hvordan vi skal passe på hinanden.

Engang var der mange børn som døde af dårlig ernæring, sygdomme og manglende hygiejne.

Fra Hornsyld Lægedistrikts medicinalberetning 1887

Natterenovation og Dagrenovation:

"Det alm. Forhold er endnu for Husenes og Boelstedernes vedk. vel at Beboernes Defæcation foregaar i fri Luft ofte tæt op til Døre og Vinduer saadan der mangen gang maa manøvreres godt skal man uskadt komme ind ad gangdøren."

"Møddingerne ligger for Husenes vedkommende tæt op til disse, ved Boelsstederne og Gaardene enten midt i Gaardsrummet og udsender da om Sommeren ofte en slem Stank eller udenfor Gaardspladsen op til Stalden. De ligget i Reglen enten paa den flade Jord eller i simple udgravede Fordybninger hvorved saavel Grunden under dem og et Stykke udenom dem bliver gjennemsivet som frit afløb alle sider finder sted. Man begynder dog nu mange Steder – ikke saameget af hygiejniske som af økonomiske Grunde at forsyne dem med muret Bund, med Ringmur og hist og her endog med tag. Affaldet fra Husene, Fejeskarn, Kjøkkenrester o. l. kastes mange steder, særligt, hvor der som ved de jordløse Huse ingen mødding er, simpelthen ud ad vinduer og Døre. Hvor mødding findes kastes det i almindelighed ud paa denne"

- Hvorfor tror du, at folk blev syge i 1887?
- Hvad kunne de have gjort for at have en bedre hygiejne?

Staten forsøgte at bekæmpe sygdomme hos børn gennem oplysningskampagner som den fra Skolekommisionen i 1904.

Læs planchen fra Skolekommisionen.

- Hvad tror kunne hjælpe på sundheden og hvorfor?
- Hvad vil ikke virke og hvorfor?
- Hvad får vi at vide i dag, at vi skal gøre for ikke at blive syge?

Kloge mænd og koner

I hele Jylland var der for ca. 200 år siden kun ca. 100 læger. Men der var mange "kloge" mænd og koner. De var ikke uddannede læger, men bønderne troede mere på dem end på lægerne. De "kloge" mænd og koner brugte gamle husråd og mærkelige lægemidler, når de skulle helbrede folk. Og så havde de en overnaturlig kraft, sagde man. Et råd mod feber var for eksempel at tage mos fra en gravsten, koge det i vand og drikke det.

"Vi havde en datter, der havde fået grøde på hendes ene skulder, og vi søgte fire doktorer, men de kunne ikke sætte den væk. Så rejste a de 26 mil op til Vindblæs til den kloge kone der. Der var så mange ved hende, te a lå der i to dage, inden a kunde få hende i tale. Den anden dag, da a fik snak med hende, sagde hun: "Nu ka a ikke holde det ud længere i dag, men da du er kommen så langt henne fra, skal du blive den første i morgen". Hun spurgte om pigen var med, "Nej." – "Ja, det kan også være det samme, men er hun med, kan a jo sagt se hende."

A forlangte blot af hende, det skulde ikke blive værre med pigen, og så skrev hun noget op. Da pigen brugte det, forsatte det også grøden. Hun var ikke dyr, hun forlangte blot 24 skillinger. Hun fortalte mig, at hun havde blot halvtredje år at leve i, og det kom til at passe, for det fik a at vide af en kniplingskræmmer, der var rejst ned efter hende. Her er nu en liste på, hvad hun skrev op til mig: 1 1/2vin, hvid sukker 6 sk, safran 6 sk., myrrha 4 sk., aloë 4 sk., bævergejl 8 sk., entianrod 4 sk., tusendgyldenpulver 4 sk., hårlemmerdråber 6 sk., hjætespanddråber 6 sk., 20 dråber daglig. St. Hansolje 6 sk., sant-Peterolje 6 sk., dobbelt destilleret terpentinolie 6 sk., smøres 15 morgener ned ad ryggen. Hjærtespandsolje 4 sk., løvergrovssalve 4 sk., guvelen salve 4 sk., tyrkisk salve 4 sk., grønstikmolius 6 sk., hjærtespandolje 4 sk., tyrkisk balsam 4 sk., balsomperi 4 sk., terpentinolje 4 sk., ægolje 8 sk., teglstenolje 4 sk., hvid kobberrød 4 sk., salmiak 4 sk., potaske 2 sk., kamfer 4 sk., hvid sukker 4 sk., 1 pægl brændevin."

Lokal historie fra Skjold år 1900

"Kvaksalveri og uberettiget Medicinalhandel"

"Af Kvaksalvere i Distriktet maa især nævnes Jonas Christensen i Gjedsager, som har stor og udbredt Praxis; der er af Lægedistrictet foranlediget Undersøgelse indledt af hans Forhold i et Tilfælde. Ogsaa mod en homöpatisk Brugsforening i Barrit er derpå Lægedistrictets Foranledning skredet ind af Øvrigheden. "

Fra Hornsyld lægedistriks medicinalberetninger 1887

Klog mand fra Midtjylland. Ca. 1900

Er der også i dag nogen, der prøver at blive behandlet hos andre end lægerne, hvis de er syge?

Hjarnøhuset

Fortælling om hvalfangsten ved Hjarnø.

I Ålborgs nyttige og fornøjelige "Jyske Efterretninger" af 1. Februarii 1771

På Hiernø Land, som af Søen er omgivet 2 Miile fra Horsenns Kiøbstad i Stiernholms Amt, er først i Dec. med hårdt Veyr og høye Vande kommen fra Havet ansættendes en stor Fisk, og idet han vil sætte sin Fart igiennem det nordre Løb fra Landet, blev han staaende på 7 Foed Vand. Dagen derefter, da Vandet var faldet ongefehr 1 Foed, begave Indbyggerne sig i Baade til Fisken som lae nogle Foed med den ene Side over Vandet og af sit Pusterør eller Aandehullet pustede Vandet meget højt i Veiret.

Folkene havde Øxser på lange Stager og hug i ham, men, da han agtede det ikke, gik nogle af de dristigste på Fisken og hug nogle Læs Spæk af hannem; derefter forføjede de sig i Baadene og hug moxen Rygbenet i to, samt Hul paa Siden, hvor de med Magt stødte et stort 12 Alens Træe i Livet, da dette skeede, følte han først Smerten og slog meget haardt med sin Hale, som var 7 Alen breed, i Vandet, og puste da meget Blod og Vand af sig, som overstengte alle Folk i Baadene, der maatte flygte fra ham. Han dreiede sig ofte om paa Halen, men kunde ey undgaa af Mangel paa dybt vand, endelig fik de et stort Hul hugget udi hans Hoved, og derved dræbte ham.

Samme Fisk var 26 Alen lang og 8 Alen dyb, derefter fik Beboerne ved Gang-spil ham halet til Landet, hvor mange omliggende Herskaber reiste over at bese ham, som var forunderlig af Skabning. Hovedet var ungefehr 9 Alen lang, og tvert over Hovedet imellem begge Øynene 4 a 5 Alen, den nederste Mund var besat med Tænder paa en god Fingers Længde og saa tykke som et Haandled. I den øverste Mund var der ingen Tænder, den var meget feed og havde tre Quarter reen Spæk paa Sidenerne, saa Beboerne fik af ham henimod 100 Tdr. Tran foruden en deel Fit, som flød af ham i Søen; tre Dage efter at han var dræbt, var han endnu varm og Spækket røgede, endskjønt det var saa koldt en Aarsens Tid; ingen her ved Navn paa Fisken, men da de parterede ham, kunde de see, at det var en Han-Fisk; der skal efter Spargement være fornummem hans Mage imellem Endelaug og Hiernø, som ville lokke hannem tilbage, Man vendter, at den ligeledes selv skulde støde an og løbe sig fast. Bemeldte Hiernø tilhører ellers Hr. Consistorialraad Glud i Bierre-Herred.

Således lyder den gamle beretning.

Beboerne havde mange gisninger om hvad det kunne være for et dyr, og først senere blev det klarlagt, at det var en Kaskelothval.

1. Hvordan kan man i huset se, at der er blevet fanget en hval ved Hjarnø?
2. En hval var dengang en stor ressource. Hvad kunne ting fra hvalen blive brugt til?

